

Sociale preventie in Uithoorn

Een verkennend onderzoek

Author(s)

de Lange, Meta; Rözer, Jesper; Veldboer, Lex

Publication date

2021

Document Version

Final published version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

de Lange, M., Rözer, J., & Veldboer, L. (2021). *Sociale preventie in Uithoorn: Een verkennend onderzoek*.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please contact the library: <https://www.amsterdamuas.com/library/contact>, or send a letter to: University Library (Library of the University of Amsterdam and Amsterdam University of Applied Sciences), Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Sociale preventie in Uithoorn

Een verkennend onderzoek

Hogeschool van Amsterdam

Colofon

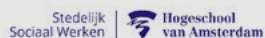
Dit is een uitgave van de Hogeschool van Amsterdam, Amsterdams Kenniscentrum voor Maatschappelijke Innovatie, lectoraat Stedelijk Sociaal Werken. Deze uitgave is onderdeel van de Werkplaats Sociaal Domein Amsterdam en omgeving, een samenwerkingsverband tussen regionale instellingen en de Hogeschool van Amsterdam, in samenwerking met het Ministerie van VWS.

Auteurs: Meta de Lange, Jesper Rözer, en Lex Veldboer

Vormgeving: Johannaworks

Alles uit deze uitgave mag, mits met bronvermelding, worden vermenigvuldigd en openbaar gemaakt.

Hogeschool van Amsterdam
maart 2021

Sociale preventie in Uithoorn

Een verkennend onderzoek

Werkplaats Sociaal Domein Amsterdam en Omgeving
Meta de Lange, Jesper Rözer en Lex Veldboer

Inhoudsopgave

Samenvatting	6		
De inzet op preventie en de sociale basis	7		
Een beperkte sociale basis?	7		
Er wordt veel gedaan om de sociale basis te versterken	7		
Het preventieve voorveld is vooral aan de achterkant ruim bezet	8		
Er is ruimte om meer en structureler collectief te werken	9		
Er zijn duidelijke stappen gemaakt om integraal te werken	9		
Tot slot	10		
Aanbevelingen	10		
1 Inleiding	13		
Tijd voor reflectie in het sociaal domein	13		
Doel- en vraagstelling	13		
Methode	14		
Leeswijzer	15		
2 Doordenking van de sociale basis	16		
Conceptualisering	16		
Het belang van de sociale basis	17		
Hoe moet de sociale basis er uit zien?	17		
De noodzaak van investeringen en aansturing door gemeenten en het rijk	18		
3 De kern van de sociale basis in Uithoorn	19		
Sociale cohesie in Uithoorn; tussen het grootstedelijke en dorpse	19		
Verschil in onderlinge zorgzaamheid en actief burgerschap tussen wijken en groepen	19		
Een voorveld met genoeg aanbod; toegankelijkheid kan beter	20		
Loket Waterlinie	22		
4 Posities en praktijken in het preventieve voorveld	24		
Front- of backlinie	24		
Outreaching kan beter en vroegsignaleren kan eerder	27		
Meer professionals wijkgericht, of meer professionals in de wijk	28		
5 Collectivering	30		
Vooraf groepsactiviteiten	30		
Verbinden gaat lastig, wel doorverwijzen en het sociale systeem betrekken	31		
Informele verbindingen met informele spelers	33		
6 Integraal werken	34		
Er is sprake van ontschotting, samenwerking te vrijblijvend	34		
Minder afzonderlijk, meer zichtbaarheid en betere coördinatie	35		
Afstemming met gemeente; eigenaarschap en randvoorwaarden	37		
7 Conclusie en aanbevelingen	39		
De sociale basis	39		
Integraal en preventief werken	39		
Tot slot	40		
Literatuur	41		

Gemeenten zetten steeds meer op preventie in doormiddel van het aanmoedigen van de participatie van burgers en het bieden van laagdrempelige ondersteuning zo dicht mogelijk bij huis. Op deze manier zullen burgers beter geholpen worden, de samenleving vitaler en duurdere zorg vermeden. Voor het slagen van deze aanpak is echter een sterke sociale basis nodig alsmede een goed werkend preventief voorveld. In deze studie hebben we aan de hand van 11 interviews met 13 preventiewerkers uit Uithoorn de sociale basis en werkwijze verkend. Wat kan men van de sociale basis verwachten? Hoe functioneert het preventieve voorveld? En welke opties zijn er voor versterking?

Een beperkte sociale basis?

Aan respondenten is als eerste gevraagd wat hun beeld is van de informele sociale basis, dat wil zeggen de sociale cohesie en onderlinge zorgzaamheid, in Uithoorn. De professionals zijn bijna unaniem kritisch op de sociale cohesie in en benadrukken dat er in Uithoorn een dorpse samenhang ontbreekt. Mensen groeten elkaar nauwelijks en Uithoorn kent ook geen breed actief verenigingsleven zoals in omliggende dorpen. Met name in de nieuwbouwwijken zou de sociale basis zwak zijn, bijvoorbeeld in de Meerwijk “waar tweeverdieners in de ochtend weggrijden en 's avonds terugkomen”. Uithoorn lijkt volgens enkele respondenten meer op andere uitloopgemeenten van Amsterdam, zoals Purmerend en Almere, en zou mede hierdoor ook een meer stads hebben. De saamhorigheid zou ook verschillen tussen buurten en culturen, waarbij bijvoorbeeld personen uit de Marokkaanse gemeenschap elkaar veel zouden helpen.

Deze observaties zijn interessant omdat de professionals constateren dat er minder hulpvragen vanuit De Kwakel binnenkomen. Dit suggereert dat de professionals een meer dorpse cultuur nastrevingswaardig vinden. De literatuur laat echter zien dat er zowel voor als nadelen aan zowel een stadse als meer dorpse cultuur zitten. Het gaat er vooral om dat de structuren en aanpakken zijn afgestemd op de behoeften van de bewoners en dat professionals bewust zijn van de lokale context waarin zij werkzaam zijn.

Er wordt veel gedaan om de sociale basis te versterken

Professionals benadrukken dat zij, Uithoorn voor Elkaar, de gemeente en diverse burgers veel doen om de sociale basis te versterken. Er zijn veel initiatieven en activiteiten in het welzijnslandschap. Het aanbod lijkt alleen behoorlijk onoverzichtelijk, ook voor de professionals zelf. Daarnaast geven de professionals aan dat niet in elke wijk een

ontmoetingsplek is en de plekken meestal niet laagdrempelig en (fysiek) toegankelijk zijn voor alle bewoners. De ontmoetingsplekken lijken vooral gericht op ouderen, terwijl andere doelgroepen voorzieningen missen. Te denken valt aan jongeren, statushouders met een taalachterstand en bewoners met een GGZ-achtergrond. Door zicht te krijgen op het totaal aanbod en meer vraaggericht te werken kan het aanbod beter aansluiten bij de behoeften van bewoners.

Om te toegang tot ondersteuning toegankelijker te maken is er een sociaal loket in de Waterlinie geopend. De professionals zijn in ruime mate tevreden over de laagdrempeligheid van het sociaal loket, maar vinden tegelijkertijd dat deze nog niet helemaal tot zijn recht komt doordat deze op een behoorlijk afgelegen plek staat en is gesitueerd en een gezondheidscentrum. Liever zag men het sociale loket op een toegankelijke plek in de wijk.

Naar verwachting zal investeren in de toegankelijkheid van de sociale voorzieningen ervoor zorgen dat bewoners die er behoefte aan hebben eerder bereikt worden en daarmee het welzijn van hen en de gemeente vergroten. Het is hierbij voor de gemeente echter ook laveren. Uithoorn is een kleine gemeente met beperkte middelen en moet daarom keuzes maken waarin men wil investeren. Hierbij kan men in een aantal gevallen ook kijken wat de omliggende gemeenten bieden en met hen samenwerken. De statushouder wil misschien voor een cursus wel reizen naar een andere gemeente.

Het preventieve voorveld is vooral aan de achterkant ruim bezet

In het preventieve voorveld van Uithoorn is het druk in de backlinie. Daar staan de meeste professionals om mensen met ondersteuningsvragen op te vangen en laagdrempelige ondersteuning te bieden. Inwoners komen bij hun vaak terecht via andere instanties en aanmeldingen. In de frontlinie van het voorveld is de bezetting in Uithoorn minimaal. De kind- en jongerenwerker van Videt staan er en bieden collectieve ondersteuning met activiteiten aan de kwetsbare jeugd. Ook zijn er de wijkcoaches, de enige professionals die expliciet de taak hebben om in de wijk aanwezig te zijn en mensen te verbinden. Mensen verbinden lukt, maar er is weinig tijd om in de wijk te zijn. De ene wijkcoach heeft een beperkt aantal uur en de ander vult haar taak vooral in met individuele ondersteuning en verbinding via de projecten Welzijn op Recept en Activeer Jezelf. Interessant is dat diverse professionals aangeven dat als ze wel in de wijk zijn (bv. op een school) ze veelvuldig worden aangeklampt. Een outreachend en pro-actieve aanpak is dus minimaal, terwijl er vanuit de bewoners wel behoefte naar lijkt te zijn.

Over hoe dat beter kan bestaat discussie. Enerzijds is de gedachte dat alle werkers van Uithoorn voor Elkaar meer 'wijkgericht en participatief kunnen werken' (het nieuwe werken). Anderzijds wordt er gezegd dat er meer functies zoals wijkcoaches bij moeten. En dat je niet de mensen aan de backlinie zomaar naar voren kunt schuiven. Individueel eerstelijns moet blijven bestaan en bovendien moet het outreachend 'bij je passen', zowel bij je functie als persoon.

Er is ruimte om meer en structureel collectief te werken

Van de professionals in het voorveld wordt verwacht dat ze veel groepsgericht werken en inzetten op collectieve aanpakken. Op deze manier zouden bewoners elkaar kunnen helpen en de hulpverlening effectiever en goedkoper zijn. Zoals uit onze bijbehorende literatuurstudie blijkt zijn de empirische resultaten wat dit betreft hoopvol. Wat dit betreft is het goed om te constateren dat de professionals aangeven in ruime mate groepsgericht te werken en proberen om het sociale systeem te betrekken.

De professionals zijn echter ook kritisch op zichzelf en zien dat de samenwerking met informele spelers vaak incidenteel blijft. Naar eigen zeggen heeft men meer tijd nodig om hier echt structureel aan te komen. Daarnaast benadrukken diverse professionals dat er grenzen zitten aan wat met collectief werken bereikt kan worden en welke professionals hierop in kunnen zetten. De gedachte hierachter lijkt dat men het gevoel heeft dat er soms afbreuk wordt gedaan aan professionele specialismen en vakmanschap. Het is een welbekend geluid in de huidige discussies over professionaliseringsvraagstukken in het sociaal werk waarin de focus op generalistisch werken en samenwerken met informele partijen door sommige als een proces van de- of reprofessionalisering wordt gezien wat bij sommige professionals verzet oplevert.

Er zijn duidelijke stappen gemaakt om integraal te werken

Om het preventieve voorveld te versterken en de samenwerking te intensiveren heeft de gemeente Uithoorn de betreffende partijen bij elkaar gebracht onder de vlag van Uithoorn voor Elkaar. Het enthousiasme over Uithoorn van Elkaar is unaniem. Men weet elkaar goed te vinden, de lijnen zijn kort en het contact is intensief.

Er is echter ook een unaniem geluid dat de samenwerking beter en structureel kan. Respondenten geven aan dat het momenteel nog te 'rommeling' en 'incidenteel' zou zijn. Een veelgehoord geluid is ook dat de maandelijkse vergaderingen te vrijblijvend zouden zijn. Respondenten geven duidelijk aan dat ze vinden dat casussen breder en gezamenlijker moeten worden opgepakt.

Bij het verbeteren van Uithoorn voor Elkaar kijkt men in eerste instantie naar zichzelf (bv. om elkaar vaker op te zoeken), maar verwijst ook naar de organisatie en gemeente. Men hoopt dat de gemeente de coördinatie en sturing op zich neemt om de schotten in de organisatie te verwijderen. Daarnaast vindt men dat de afstemming met de gemeente beter kan. Zo heeft men behoefte aan een duidelijke visie en opdracht. Verder verwacht men van de gemeente om de randvoorwaarden te scheppen om preventief te kunnen werken.

Tot slot

Al met al komt een beeld uit de interviews naar voren van zeer betrokken professionals en een gemeente die veel doet en in gang heeft gezet, maar waar er nog de nodige ruimte voor verbetering is. Bij de professionals om bijvoorbeeld nog meer integraal te werken en elkaar te leren kennen. Bij de gemeente om meer duidelijkheid te verschaffen, indien mogelijk de toegang tot voorzieningen te vergroten en mogelijk nog meer in te zetten op de frontlinie van preventie waar het nog relatief rustig is. Hiermee lijkt Uithoorn op de meeste gemeentes in Nederland waar er volop goede bedoelingen en initiatieven zijn, maar er ook nog volop knelpunten zijn. Men lijkt dus op de goede weg, maar is er nog niet. Dit sluit ook aan op de hoofdboodschap van onze aanvullende literatuurstudie waaruit naar voren komt dat de inzet op preventie een lange adem en constante bijsturing vereist.

Aanbevelingen

- 1 **Ontwikkel als gemeente een visie op het gewenste samenspel tussen professionals onderling en tussen professionals en informele actoren met betrekking tot preventie in de wijk.** Mogelijke opties zijn:
 - De gemeente herformuleert in overleg met professionals het ‘zwaartepunt’ van de opdracht. De opdracht voor sociale professionals gaat meer naar voren (outreaching, pro-actief en collectieve aanpak) en zet minder zwaar in op de backlinie (case work). Deze verschuiving wordt zichtbaar in de urenbesteding van professionals.
 - De huidige nadruk bij professionals op casework blijft bestaan. Voor preventie maakt de gemeente ruimte voor ‘bewonersgestuurde initiatieven’ en faciliteert deze door een beperkt aantal uren voor professionele ondersteuning.
 - De gemeente benoemt het belang van een sterke informele en formele preventieve sociale basis naast het belang van goed casework. Dit vraagt om een uitbreiding van uren: de inzet van meerdere sociale professionals gericht op een collectieve en outreachende aanpak, als aanvulling op de professionals gericht op individueel casework.

- 2 Stem als gemeente het sociaal beleid, wijkgerichte preventie en **welzijnsaanbod af op de behoefte van groepen bewoners** (ouderen, migranten, GGZ doelgroep, jongeren) en ontwikkel een vraaggerichte aanpak.
- 3 Zorg dat professionals en bewoners **zicht krijgen op het totaal aanbod** van Uithoorn voor Elkaar en voorkom dat er lacunes in het aanbod zijn.
- 4 Benut het professioneel eigenaarschap door gesprekken te organiseren met professionals over **professionaliseringsvraagstukken**. Voorbeelden van vragen die aan bod kunnen komen zijn: Waar liggen de grenzen en overlappingsen tussen de verschillende expertises? Welke rol zien professionals voor informele partijen weggelegd? Wat of wie heb je nodig (functies, eigenschappen en randvoorwaarden) om meer preventief (collectief en outreachend) te werken?
- 5 Zet stappen om **meer integraal te werken**, zoals
 - Laat de gemeente bij Uithoorn voor Elkaar de coördinatie op zich nemen en verwijder waar mogelijk de schotten binnen de organisatie:
 - Formuleer een eenduidige en heldere opdracht die de werkwijzen en belangen van de afzonderlijke organisaties overstijgen.
 - Werk obstakels die een intensievere samenwerking in de weg staan weg, zoals verschillende organisatiesystemen en belangen, bureaucratische obstakels en werkdruk.
- 6 Zorg voor structurele, minder vrijblijvende werkoverleggen, casuïstiekbesprekingen en andere uitwisselingsvormen tussen professionals.
- 7 Vergroot de zichtbaarheid en uniformiteit door aanwezigheid van een sociaal loket en professionals in een open ruimte binnen het multifunctionele gebouw (vb. concept Wegwijssalon).
- 8 Zorg ervoor dat beleidsadviseurs en professionals voortdurend kunnen **leren over (nieuwe) maatschappelijke** ontwikkelingen die impact hebben op de praktijk van sociaal werk, zoals migratie, diversiteit, vergrijzing, woningnood en residualisering.

1 Inleiding

Tijd voor reflectie in het sociaal domein

Investeren in sociale preventie wordt steeds belangrijker gevonden sinds de decentralisaties in het sociale domein. Stap voor stap zetten gemeenten in tot het versterken van de zogenaamde 'sociale basis' waarbinnen inwoners sociale contacten en informele en formele ondersteuning vinden. De gedachte is dat een sterke sociale basisstructuur kan bijdragen aan het signaleren en zo veel mogelijk voorkomen van problemen voordat deze escaleren. Van burgers wordt verwacht dat zij hun problemen zoveel mogelijk binnen de eigen omgeving oplossen en zorgzaam naar elkaar om kijken. Sociaal professionals moeten zich terughoudend en faciliterend opstellen, als ook 'outreaching en 'pro-actief' om vroegtijdig signalen op te kunnen pakken. Zorg en welzijn dienen (weer) beter op elkaar betrokken te worden en de verschillende domeinen moeten 'ontschotten' en interdisciplinair als integraal te werk te gaan.

Vijf jaar na de ingezette transitie is de transformatie nog volop in beweging. In dat constant veranderende sociale domein is het soms tijd voor reflectie. Zoals een recente landelijke studie van het SCP laat zien is dit hard nodig. Zij concluderen dat al veel in gang is gezet, maar dat de verwachtingen misschien ook te hoog zijn en de boel lijkt te stagneren (Kromhout, Echteld en Feijten 2020). Des te meer reden om ook op het niveau waarop de transitie plaatsvindt (de gemeente) te evalueren en reflecteren.

Doel- en vraagstelling

In dit rapport zullen we een inkijkje geven in de wijze waarop preventiewerkers gezamenlijk werken aan het versterken van een sociale basis in de gemeente Uithoorn. De vraagstelling betreft:

Hoe ziet de sociale basis en de sociale preventie er volgens de betrokken professionals in Uithoorn uit en welke mogelijkheden zien zij voor verbetering?

De focus van dit onderzoek ligt dus op bestaande werkzaamheden van professionals die gericht zijn op het versterken van de sociale basis. We zijn dus niet op zoek gegaan naar nieuwe ideeën en plannen, maar hebben vooral de vraag gesteld wat professionals al doen in de praktijk en hoe dit verbetert, verdiept en efficiënter kan zodat preventiewerken op termijn ook daadwerkelijk zijn vruchten afwerpt.

Dit rapport is één van de eindproducten dat tot stand is gekomen door de samenwerking die de Hogeschool van Amsterdam en de gemeente Uithoorn zijn aangegaan vanuit de Werkplaats Sociaal Domein Amsterdam en Omgeving (WPSD). Het andere schriftelijke product betreft een literatuurstudie naar de effectiviteit van verschillende preventieve interventies (de Lange en Rözer 2021). Het doel is dat deze rapporten tezamen handvatten aan de gemeente Uithoorn geven om het sociaal domein verder in te richten.

Methode

Voor dit verkennende onderzoek zijn er semi - gestructureerde interviews afgenomen met verschillende preventiewerkers in het welzijnslandschap van de gemeente Uithoorn. Specifiek gaat het hier om professionals werkzaam bij de netwerkorganisatie 'Uithoorn voor Elkaar.' Uithoorn voor Elkaar is een interdisciplinair samenwerkingsverband waarbinnen sociaal professionals uit vijf verschillende welzijnsorganisaties samenwerken. Zij vormen een sleutelrol in het versterken van de sociale basis en het verlenen van laagdrempelige ondersteuning. In totaal zijn er acht professionals van Uithoorn voor Elkaar geïnterviewd met uiteenlopende functies werkzaam bij verschillende moederorganisaties. Daarnaast zijn er zes medewerkers van de gemeente en uitvoeringsorganisatie DUO+ gesproken in vier afzonderlijke gesprekken. Op deze manier kregen we een brede blik van het preventieve veld in Uithoorn. De interviews duurden ongeveer een uur, met uitzondering van één die een half uur duurde. De interviews zijn vanwege de huidige lock down digitaal afgenomen. In totaal zijn er dus 13 personen geïnterviewd.

De analyse vond plaats aan de hand van een codelijst die voorafgaand tot stand is gekomen in samenspraak met de gemeente Uithoorn. Door de uiteenlopende functies en posities in het preventieve veld kan er op basis van de resultaten geen algemene uitspraken worden gedaan over de specifieke functies en kunnen bevindingen berusten op persoonlijke opvattingen van respondenten. Het doel van dit onderzoek is dan ook verkennend; aan de hand van de perspectieven en ervaringen van verschillende spelers wordt licht gescheten op dat complexe preventieve voorveld in Uithoorn waardoor de alledaagse praktijk inzichtelijk wordt. Desondanks zien we, zoals we in de volgende hoofdstukken verder zullen toelichten, betreft verschillende kwesties (zoals hoe de sociale basis er in Uithoorn uit ziet en het belang voor Uithoorn voor Elkaar) opmerkelijke overeenkomsten tussen de geïnterviewden. Dit is een indicatie dat sommige uitspraken wel degelijk een meer representatief beeld geven.

Voor dit onderzoek hebben wij de volgende personen gesproken:

- Mantelzorgmakelaar Mantelzorg en Meer
- Maatschappelijk werk bij Participe.
- Wijkcoach Participe
- Clientondersteuner MEE Amstel en Zaan
- Wijkcoach Participe / jongerenwerker Videt (combinatiefunctie)
- Coördinator Maatjes voor Elkaar bij Tymbaan- de Baat
- Jeugdwerker Videt
- Ouder- en Kindadviseur Mee Amstel en Zaan
- Beleidsmedewerker Sociaal Domein, gemeente Uithoorn
- Beleidsadviseur Werk en Inkomen, gemeente Uithoorn
- Armoederegisseur, gemeente Uithoorn
- Adviseur Sociaal Domein, DUO+ (op het gebied van de WMO)
- Adviseur Sociaal Domein, DUO+ (op het gebied van de participatiewet)

Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk zullen we eerste het concept van de sociale basis nader uitwerken en doordenken. Dit theoretisch hoofdstuk zal een kapstok vormen voor de volgende hoofdstukken die de situatie in Uithoorn beschrijven. We zullen in detail beschrijven hoe de professionals de sociale basis in Uithoorn omschrijven (hoofdstuk 3), hoe volgens hen de preventieve praktijken er uit zien (hoofdstuk 4) en in welke mate ze collectief (hoofdstuk 5) en integraal werken (hoofdstuk 6). Tot slot zullen we concluderen.

2 Doordenking van de sociale basis

Conceptualisering

Een nauw omsloten en algemeen geaccepteerde definitie van het concept 'de sociale basis' is niet voorhanden. Een manier om er alsnog grip op te krijgen is door het concept te ontleden. De basis verwijst naar een fundament waarop iets rust of steunt. Het heeft hiermee een positieve connotatie. Sociaal verwijst hierbij naar mensen en hoe zij zich tot elkaar verhouden. Vanuit dit vertrekpunt verwijst het concept dus naar het sociale welzijn van mensen en een positieve interactie tussen hen. Het betekent hiermee dat mensen zich prettig voelen ten opzichte van hun sociale contacten en de samenleving, en dat zij sociale contacten hebben die hen steunen en bijdragen aan hun welzijn.

Binnen de meeste strikte definitie gaat het uitsluitend over de interactie tussen personen. Daarnaast biedt het begrip sociale basis ook de ruimte voor een wat ruimere blik waarbij structuren die deze interacties mogelijk maken en versterken worden meegenomen. Te denken valt aan ontmoetingsplekken zoals buurthuizen, bibliotheken en kerken. Hiermee wordt het ook mogelijk om een onderscheid te maken tussen een informele- (zoals de persoonlijke netwerken) en formele component (zoals de contacten met werknemers).

Kader 2.1 Historische verwanten

De sociale basis is een nieuw concept dat raakvlakken heeft met oudere concepten. In de sociologie gaat het traditioneel over 'sociale cohesie', ook wel aangeduid als het 'cement van de samenleving' (Ultee, Arts en Flap 1998). In het sociaal domein spraken we eerder over het 'maatschappelijk middenveld' (jaren '70 en '80), en later (eind jaren '80, begin jaren '90) raakte de term 'civil society' in zwang. In de jaren '90 ontstond in Nederland tevens de term 'sociale basisinfrastructuur' (Sprinkhuizen en Engbersen, 1998). Deze vormde de tegenhanger voor de fysieke infrastructuur, zoals wegen, pleinen en gebouwen. Meer dan de oudere begrip benadrukt het concept de sociale basis dat het hier gaat om het fundament waar de rest van de samenleving op leunt. De nadruk hierop kan verklaard worden uit het gevoel dat de fundamentelementen van deze instituties niet meer adequaat functioneren (Engbersen en Sprinkhuizen in press).

Het belang van de sociale basis

Het idee is dat een sterke sociale basis bijdraagt aan het individueel welzijn en vormt het fundament waarop de rest van de samenleving kan bouwen (Van Pelt en Repetur, 2018). Een sterke sociale basis zal helpen om andere doelen te bereiken. Zoals wij ook in onze literatuurstudie over preventie (de Lange en Rözer 2021) schrijven is er op het moment vooral veel aandacht voor de preventieve functie die vanuit de sociale basis uitgaan. Doordat de sociale basis het algemeen welzijn kan vergroten zou zij hiermee andere (zorg) kosten besparen. Maar de sociale basis kan ook helpen om andere doelstellingen te bereiken. Zo bevordert deze idealiter het vertrouwen tussen mensen en het vertrouwen van mensen in instituties zoals gemeenten en de overheid. In de wetenschappelijke literatuur vormt dit vertrouwen een cruciaal element voor bijvoorbeeld een goede werkende economie en democratie (bv. Coleman 1990; Flap en Volker 2004).

Tegelijkertijd moeten ook de beperkingen van sociale netwerken worden benoemd. Mensen zijn soms eenzaam en hebben niet altijd de beschikking tot sociale contacten die hen kunnen helpen. Daarnaast kunnen sociale contacten mensen ook hinderen, bijvoorbeeld in het geval men gepest wordt of 'verkeerde' vrienden heeft. In dit geval wordt er in de literatuur gesproken over 'sour social capital' (Moerbeek 2001). In het licht van de ontwikkelingen van het sociaal domein waarschuwt het SCP (Kromhout et al. 2020) nadrukkelijk dat er grenzen aan de mogelijkheden van de sociale basis zitten.

Hoe moet de sociale basis er uit zien?

De neiging is om bij de sociale basis op 'meer' in te zetten. Dit betekent dat er meer sociale contacten en interacties moeten komen waardoor er een hechte gemeenschap ontstaat. Dit kan echter ook verstikkend werken en bijvoorbeeld resulteren in negatieve sociale controle en uitsluiting, zoals pestgedrag. Afwijkend gedrag wordt dan bijvoorbeeld niet meer getolereerd. Ook weten we uit sociaalwetenschappelijk onderzoek dat sterke banden binnen de groep kunnen resulteren in een zogenaamde 'in-group bias' waarbij personen de neiging hebben om de eigen groep als positiever te zien en andere groepen naar beneden te halen (Taijfal en Turner 1969). Het gevolg is bijvoorbeeld discriminatie naar andere groepen. Te losse verbanden aan de andere kant kunnen weer bijvoorbeeld eenzaamheid of vervreemding in de hand werken en zorgen dat mensen niet de steun krijgen waar ze behoefte aan hebben. Zowel losse als hechte gemeenschappen (vaak geïllustreerd met een dorp versus de stad) hebben dus hun voor- en nadelen. Zaak lijkt vooral om de sociale basis op de behoeften van de inwoners af te stemmen waarbij inwoners zowel de gezelligheid als de steun kunnen krijgen die zij wensen en tegelijkertijd de ruimte hebben om zichzelf te zijn en erkend en herkend te worden. Het creëren van deze

(schijnbare) tegenstrijdigheden is niet makkelijk en vraagt om een duidelijke afstemming op de personen om wie het gaat.

De noodzaak van investeringen en aansturing door gemeenten en het rijk

Een veel gehoord idee is dat de overheid en de sociale basis communicerende vaten zijn waarbij de sociale basis in het gat springt dat de overheid achterlaat. Er zal dus een sterkere sociale basis zijn op het moment dat de overheid zich terugtrekt (Stadelmann-Steffen 2011). Deze gedachte lijkt ook expliciet te liggen achter de decentralisaties waarbij er tegelijkertijd werd bezuinigd en meer van de sociale basis werd verwacht. Tal van onderzoek laat echter zien dat investeringen van de overheid (inclusief gemeenten) bijdragen aan de sociale basis (Delhey en Newton 2005; Iglic et al. 2020). Een bekend voorbeeld hiervan komt van Rothstein (2011). Hij liet onder andere zien dat tal van indicatoren van een goed werkende sociale basis (zoals sociaal vertrouwen en vrijwilligerswerk) groter is in landen met veel overheidsinvesteringen en ook toeneemt nadat deze investeringen toenemen. Dit laat duidelijk zien dat overheden en gemeentes middelen hebben om de sociale basis te versterken.

In dit licht is het interessant om te bestuderen hoe de sociale basis er in gemeentes in Nederland, zoals Uithoorn, uitziet. Aan de ene kant zien we een afname van investeringen, met name na de decentralisaties. Een analyse van Movisie laat bijvoorbeeld zien dat het aantal sociaal werkers sinds 2010 is afgenomen met 10.000 tot rond de 51.000. Daarnaast zien we dat veel gemeenten ook bezuinigen op de fysieke accommodaties zoals buurthuizen en bibliotheken. Aan de andere kant zien we toegenomen verwachtingen met betrekking tot de sociale basis en toegenomen aandacht ervoor. In de afgelopen vijf jaar investeren gemeenten in nieuwe samenwerkingsvormen, zoals sociale (wijk)teams (medewerkers en expertise) om de realisatie van de gestelde doelen in het sociaal domein te behalen, zoals het versterken van de sociale basis en zorg dichterbij bij huis te brengen. Uit een peiling van Movisie (Arum et al., 2020) blijkt dat de meeste wijkteamprofessionals positief staan tegenover de nieuwe samenwerkingsvormen, maar nog onvoldoende toekomen aan hun preventieve en outreachende taken.

3 De kern van de sociale basis in Uithoorn

Op basis van de theorie uit het vorige hoofdstuk kunnen we stellen de sociale basis valt onder te verdelen in verschillende lagen. Onderop bevinden zich de sociale interacties tussen individuen en informele spelers. Daarboven is een laag met de fysieke en sociale infrastructuur die de ontmoetingen tussen bewoners en informele spelers faciliteren. En als bovenste laag staan de gemeenten en professionele organisaties die de verantwoordelijkheid hebben om de interacties op gang te brengen. Aan professionals van Uithoorn voor Elkaar is gevraagd wat hun beeld is van de onderste twee lagen in Uithoorn, dus van de kern van de sociale basis.

Sociale cohesie in Uithoorn; tussen het grootstedelijke en dorpse

Niet alle professionals hebben zicht op de sociale cohesie in Uithoorn. Sommige professionals zijn weinig in de wijk aanwezig en staan te veel op afstand om een helder beeld te kunnen geven. Respondenten die een poging doen, of meer zicht hebben op de sociale cohesie, geven vrijwel unaniem het beeld van een gemeente waar het aan dorpse saamhorigheid ontbreekt en de onderlinge zorgzaamheid dus zwakker is. De Kwakel wordt vaak als tegenhanger voorgesteld: een typisch dorp waar een sterke sociale controle heerst, de kerk elk jaar veel geld binnenhaalt en inwoners elkaar zo goed ondersteunen waardoor er 'nauwelijks een hulpvraag binnenkomt' en 'van nature meer voor elkaar zorgen.' In Uithoorn groeten 'bewoners elkaar niet' en de gemeente kent ook 'geen sterk verenigingsleven zoals in de gemeente Aalsmeer.' Uithoorn is, volgens één van de respondenten, beter te vergelijken met steden zoals Purmerend en Almere. Volgens een ander is het een 'een overlooptgemeente van Amsterdam' waarmee wordt geïmpliceerd dat de meeste bewoners weinig binding met de gemeente hebben. Een aantal professionals geven dan ook aan in hun dagelijkse werk te maken te hebben met typisch stedelijke kwesties zoals de enorme druk op de woningmarkt en de diversiteit aan bewoners.

Ik vind het hier wel iets stads hebben, want er zijn bijvoorbeeld ook veel vluchtelingen die uiteindelijk in Uithoorn mogen blijven wonen [...] het is echt heel divers qua problematiek.
Ouder en kindadviseur

Verskil in onderlinge zorgzaamheid en actief burgerschap tussen wijken en groepen

De onderlinge zorgzaamheid en actief burgerschap verschilt volgens alle respondenten sterk per buurt of wijk. De respondenten zien in sommige buurten onderlinge irritatie

door bijvoorbeeld 'overlast door jongeren' of 'haat en nijd tussen burens'. Ook zien ze dat in bepaalde buurten 'bewoners meer op zichzelf' zijn. De professionals die redelijke zicht op de cohesie lijken te hebben zien meer onderlinge zorgzaamheid in oudere buurten zoals Thamerdal, of bij de flats in Europarei dan in de nieuwbouwwijken zoals de Meerwijk 'waar tweeverdieners in de ochtend weggrijden en 's avonds terugkomen'. Eén van de respondenten ziet niet alleen verschil tussen buurten, maar ook tussen culturen. Zij vermoedt dat er 'bijvoorbeeld in de Marokkaanse gemeenschap meer sociale cohesie is'. Een andere respondent merkt hetzelfde op en voegt hierbij toe dat het bewoners zijn die 'niet zo snel bij professionals zelf aankloppen' omdat ze ondersteuning uit hun netwerk ontvangen.

Respondenten geven enkele voorbeelden van bewoners die zich verenigen. Er zijn buurtbeheergroepen of buurtcomités die heel actief zijn, of waren. Enkele zijn gestopt omdat er, ondanks een goede werving, geen nieuwe leden kwamen. Ook zijn er bewoners die zich verenigen rondom thema's en activiteiten zoals de nationale straatspeeldag, buurtwandelingen vanuit veiligheid en preventie; bewoners die een groep vormen en 'ageren tegen de tramlijn' of krachten bundelen tegen geluidsoverlast van Schiphol. Ook zijn er enkele buurt- koffiekamers opgezet door bewoners zelf. De participatiemakelaar ziet vaak dezelfde actieve bewoners in beeld. Hij heeft goed zicht op de bewonersinitiatieven en groepen en vermoedt dat het actieve burgerschap in Uithoorn niet veel minder of meer dan in een vergelijkbare gemeente.

Opvallend voor deze tijd is dat meerdere respondenten aangeven dat Corona heeft laten zien dat de welwillendheid van inwoners om anderen te helpen er zeker is. Sinds Corona wordt er veel onderling hulp aangeboden en is er een (deels online) vrijwilligersnetwerk ontstaan waarbinnen bewoners elkaar helpen.

Ik weet dat er rondom corona een heel vrijwilligersnetwerk ontstaan is waarin iedereen elkaar echt wel elkaar helpt. Er is vanuit de buurt, de jongeren, op een gegeven moment, (voortgekomen vanuit de ramadan) gecontinueerd om het koken voor anderen op te pakken. Jeugdwerker Videt

Een voorveld met genoeg aanbod; toegankelijkheid kan beter

In de vier jaar dat Uithoorn voor Elkaar volgens mij nu bestaat zie je dat we steeds meer krachten bundelen en dat maakt dat er gewoon mooie producten staan (...). Het zijn plekken waar mensen naartoe gaan om elkaar te ontmoeten, die zorgen dat men zich niet alleen

voelt, maar ook vindplaatsen voor doorverwijzingen naar passende hulp die bewoners ook echt specifiek nodig hebben. Ouder- en Kindadviseur

Alle respondenten uit de interviews zijn ervan overtuigd dat er genoeg aanbod is vanuit de organisaties van Uithoorn voor Elkaar en andere spelers die in het welzijnslandschap bewegen. Respondenten verschillen in hun antwoord op de vraag of de fysieke en sociale voorzieningen toegankelijk genoeg zijn. De meeste respondenten zijn van mening dat er genoeg fysieke plekken zijn, maar uiten hun twijfels over de toegankelijkheid van de plekken voor alle bewoners. De meeste respondenten kennen Bilderdijkhof; een activiteitencentrum waar voornamelijk oudere bewoners komen. Een aantal noemen het Buurtnest; een plek dat wordt beheerd door Eigen Haard en waarbinnen activiteiten worden georganiseerd zoals Curling voor ouderen, maar 'nooit een bloeiend centrum is geworden.' Een enkeling kent Ponderosa waar bewoners komen om te kaarten en biljarten. Daarnaast maken bewoners gebruik van andere ruimtes in de wijken voor koffieochtenden, zoals het kinderdagverblijf in de Meerwijk en de Bovenboog in Thamerdal; een kantoorpand van een aantal organisaties, zoals Vluchtelingenwerk., de Brijder, Videt en de Voedselbank.

De vraag rijst of de bestaande fysieke voorzieningen in Uithoorn goed aansluiten bij alle bewoners of dat bepaalde groepen buiten beschouwing worden gelaten. Opvallend is bijvoorbeeld dat de jongeren in Uithoorn geen duidelijke ontmoetingsplek hebben. Een adviseur van DUO+ merkt op dat er weinig plekken zijn voor statushouders met een taalachterstand en een wijkcoach mist voorzieningen voor bewoners met een GGZ-achtergrond. In sommige wijken, zoals de Meerwijk, ontbreekt het ook aan laagdrempelige ontmoetingsplekken voor bewoners. Voor de oudere bewoners heeft dit consequenties, bijvoorbeeld dat de koffiekamer in het kinderdagverblijf moet plaatsvinden. Een plek die niet bij de doelgroep 'ouderen' past en mogelijk een drempel opwerpt voor andere bewoners om te komen. De wijkcoach vertelt dat er een seniorenflat achterin de wijk is geplaatst. Wat haar betreft een opmerkelijke keuze omdat de afstand naar het winkelcentrum te ver is en mensen nu geïsoleerd raken omdat er verder niets is. De clientondersteuner merkt op dat er voor volwassenen rond middelbare leeftijd minder aanbod bestaat:

Ik zit nu te denken aan één cliënt, 45 jaar oud, die daar (netwerkuitbreiding) naar op zoek was, ik zei: "Er is hier een koffieochtend, ga daar eens heen." Zij zei: "Ja, ik weet dat die er is, ik ben er ook geweest, maar daar zit ik tussen allemaal zeventigplussers. Daar voel ik me niet in thuis en haal ik niet dat extra stukje netwerk waar ik naar op zoek ben." Dat zal misschien met de buurt te maken hebben, maar misschien ook wel met de plek, of met de activiteit die op dat moment gedaan wordt; koffiedrinken is voor sommige mensen wel echt iets voor oudere mensen. Clientondersteuner

Diverse respondentent uiten hun twijfels over de laagdrempeligheid en toegankelijkheid van het bestaande aanbod; de projecten en activiteiten georganiseerd door professionals zelf. Uit de interviews komt duidelijk het beeld naar voren dat er veel aanbod is, maar dat het totale overzicht ontbreekt. Een aantal vraagt zich hard op af of professionals van elkaar weten wat ze doen, laat staan dat bewoners hier het zicht op hebben. De clientondersteuner vermoedt dat het onduidelijk is wat er precies allemaal gebeurt, volgens een beleidsadviseur is het 'los zand', de participatiecoach ziet het als een 'mooie potpourri aan initiatieven' en de jeugdcoach is van mening dat de communicatie intern en extern over het aanbod beter kan en moet. Meerdere respondenten zeggen dat de zichtbaarheid van het aanbod verbeterd kan worden.

Ik hoor het wel eens terug als ik met mensen in gesprek ben en ik leg uit wat Uithoorn voor Elkaar doet bijvoorbeeld. Wat we allemaal betekenen, dat ze echt met hun oren staan te klapperen van: 'Oh is dat er allemaal in Uithoorn? Ik heb geen idee.' **Coördinator Maatjes voor Elkaar**

Loket Waterlinie

Om de toegang naar laagdrempelige ondersteuning en voorzieningen te verbeteren is er een sociaal loket geopend in de Waterlinie; het gezondheidscentrum van Uithoorn.¹ Over het algemeen ontstaat het beeld dat alle respondenten enthousiast zijn over het loket en de mogelijkheid om met burgers in gesprek te gaan in een publieke laagdrempelige ruimte waar de welzijns- en zorgorganisaties en de loketten van de gemeente één gezicht vormen. Tegelijkertijd zien veel respondenten kansen voor verbetering. Enkele respondenten zeggen dat de verwachting en hoop was dat het loket niet alleen voor individuele ondersteuningsvragen zou worden gebruikt, maar ook punt voor burgerinitiatief. Dit is niet het geval gebleken. Het loket bevindt zich volgens een aantal respondenten op een ongelukkige plek in het gezondheidscentrum en wordt regelmatig gebruikt als receptie omdat bezoekers de weg naar artsen en behandelaars komen vragen. Sommige respondenten zien dit als een belasting, anderen, zoals de wijkcoach/jongerenwerker, grijpen de mogelijkheid aan om in gesprek te gaan met inwoners. Een veelgehoord geluid van de respondenten is dat zij het sociaal loket liever op een andere locatie zouden willen zien, namelijk midden in een wijk op een toegankelijke neutrale plek. De Waterlinie werpt niet alleen een fysieke drempel op omdat de locatie aan de rand van de gemeente gehuisvest is, en dus alleen toegankelijk voor bezoekers van het gezondheidscentrum. Daarnaast is er een mentale drempel doordat de locatie zich bevindt in het midden van zorg(instanties) wat mogelijk een barrière opwerpt omdat het bepaalde associaties oproept.

'Als mensen naar de huisarts gaan, dan komen ze wel. Maar daarmee heeft het ook meteen een bepaalde lading en dat vind ik wel eens jammer. Mijn voorkeur zou er eerder naar uitgaan, dat het dan middenin het dorp ligt of vlakbij het winkelcentrum. Waar mensen niet geassocieerd worden met ziek zijn'. **Coördinator Maatjes voor Elkaar**

¹ Dit loket is tot stand gekomen binnen het kader van het landelijk verbetertraject 'Samenwerken aan een betere toegang sociaal domein.' (oa van Movisie en VNG).

4 Posities en praktijken in het preventiev voorveld

Zoals in hoofdstuk 2 bleek is een belangrijke functie van welzijnswerkers om preventief te werken, onder andere door de kern van de sociale basis te versterken en te betrekken. In Uithoorn wordt dit gedaan door Uithoorn voor Elkaar. Professionals van Uithoorn voor Elkaar bewegen zich dan ook in het preventieve voorveld. Aan hen is gevraagd hoe zij invulling aan hun preventieve taak geven. Elke professional werkt vanuit zijn of haar eigen organisatie, werkwijze en functie. Uit de gesprekken blijkt dan ook dat hun positie en praktijken verschillen.

Front- of backlinie

Aan de frontlinie van het preventieve voorveld, tussen de bewoners en informele spelers, staan de wijkcoaches van Participe en de kind- en jongerenwerkers van de organisatie Videt. Met hun algemene niet-specifieke interventies bewegen zij zich het diepst in het veld en hebben zij goed zicht op het samenleven van bewoners in Uithoorn. Eén van de wijkcoaches staat regelmatig met een koffiekar in Europarei (één van de kwetsbaardere wijken in Uithoorn) en vangt vragen op van bewoners die haar inmiddels kennen en op haar afkomen. De wijkcoaches zijn continue aan het verbinden. Zij zijn als een soort wegwijsbord waar bewoners en collega's naartoe gaan omdat zij de weg weten en veel spelers kennen: "het is ook een beetje een gevolg van mijn netwerk, omdat mensen denken: ik vraag het aan haar en zij weet het dan wel." Eén van de wijkcoaches zegt dat inhoud van haar werk grotendeels bepaald wordt door de spelers om haar heen. Vragen van bewoners lopen uiteen, dat kan gaan om een activiteit, het 'opzetten van een buurtkamer' of 'zorgen over een buurman' of 'gladde bruggetjes'. De meeste tijd besteden de wijkcoaches aan het 'verbinden' van bewoners aan plekken of activiteiten die zij via collega's krijgen aangereikt. Met een geheel eigen doel en aanpak is de participatiemakelaar van de gemeente ook zo nu en dan diep in dat voorveld te vinden. Hij ondersteunt burgerinitiatieven en onderhoudt het contact met actieve burgergroepen die hulp kunnen gebruiken bij specifiek gemeentelijke vragen zoals vergunningen en bestemmingsplannen of politiek gevoelige kwesties.

De kind- en jongerenwerkers van Videt staan ook in de frontlinie, maar op een andere plek. Zij laten hun licht schijnen op de kwetsbare kinderen en jongeren in Uithoorn. Het is, zoals de jeugdwerker het verwoord, 'in dat grijze gebied'. Het zijn de kinderen en jongeren

die net dat beetje van het gemiddelde kind afwijken. Met laagdrempelige en collectieve activiteiten proberen de kind- en jongerenwerkers hun op tijd terug naar die veilige zone toe te bewegen. Als dit niet lukt dan schakelen zij hun collega's in die individuele ondersteuning bieden, zoals de Ouder- en kindadviseurs.

Dus voordat de problemen heel erg worden, grijpen we in. Hierdoor voorkom je dat die problemen pas helemaal aan het eindstation terecht komen. Maar [we grijpen] bijvoorbeeld ook nog helemaal daarvoor in. Als mensen nog geen problemen hebben of iets nog niet hebben. Dat je dan wel weet wat je moet doen als je het hebt. Waar kun je terecht?

Jeugdwerker

Aan de rand van het voorveld, in de backlinie, is het drukker. Daar staan de meeste professionals van Uithoorn voor Elkaar. Zij vangen bewoners op die al een duidelijke ondersteuningsvraag hebben en fungeren tegelijkertijd als 'poort' naar complexere en duurdere zorg. De preventieve taak is vooral secundair of tertiair; het gaat om het verlenen van vaak individueel of groepsgerichte ondersteuning om grote problemen te voorkomen of om niet opnieuw in een crisis of ontwrichte periode te belanden. Het gaat bijvoorbeeld om de maatschappelijk werker die schulden crisissen, uithuisplaatsingen en duurdere GGZ zorg voorkomt door laagdrempelige ondersteuning. Ook de coördinator van Maatjes voor Elkaar werkt preventief in de zin dat grote problemen voorkomen worden door het bieden van laagdrempelige ondersteuning. Zij koppelt een vrijwilliger aan iemand die tijdelijke en praktische ondersteuning nodig heeft. De clientondersteuner van MEE biedt kortdurende praktische ondersteuning aan mensen met een hulpvraag. Net als de maatschappelijk werk, coördinator van het Maatjes project en beleidsadviseurs van de gemeente en DUO+ is het 'breed uitvragen op verschillende gebieden' een belangrijke preventieve taak bij de individuele dienstverlening die zij bieden:

Wij vragen heel breed uit en reageren eigenlijk al meteen overal op. We kunnen het er ons heel erg veel makkelijker vanaf maken door te zeggen: "Je hebt je aangemeld omdat je moeite hebt bij het structureren van je dag, dat kun je zo en zo doen, tot ziens." Maar wij gaan verder op de gezondheid, op vrije tijd, op het netwerk. Op alle levensgebieden vragen we dan uit waardoor je een breed beeld van iemand krijgt en ook daar meteen op kunt reageren. Clientondersteuner

De mantelzorgmakelaar voorkomt dat mantelzorgers uitvallen en gezinnen uiteenvallen via individuele en groepsbegeleiding. Een belangrijk deel van haar preventieve taak vult zij met het voorlichten en informeren van de juiste spelers, zoals professionals,

huisartsen en andere medisch specialisten. Mantelzorgers zijn lange tijd een ‘vergteren doelgroep’ geweest waardoor zij niet goed werden (en worden) herkend en erkend. Deskundigheidsbevordering via het informeren van spelers in het veld doet ook de Ouder- en Kind Adviseur. Zij informeert leerkrachten en kinderleidsters, onder andere vanuit het project Alert4You in samenwerking met het Kabouterhuis. Hoe eerder de signalen van het kind in beeld is en wordt aangepakt, hoe kleiner de kans dat de problemen zich op latere leeftijd ontwikkelen. En op de leeftijd van 0 tot 4 geldt, de doelgroep waar de Ouder- en Kindadviseur in dit onderzoek zich op richt, dat het verschil in enkele maanden al uitmaakt, aldus de adviseur. Naast voorlichting en informeren van de juiste spelers geven de kind- en ouderadviseurs laagdrempelige ondersteuning aan ouders, op scholen en aan kinderen wat direct een preventief doel dient: ‘we komen op scholen en mensen thuis en daardoor pik je dingen snel op.’ De Ouder- en Kindadviseurs plaatsen zichzelf in het midden van drie spelers: de school, ouder en kind’. Zij zien zichzelf als ‘de spin in het web’ dat formeel als ‘Segmet A’ wordt aangeduid. Als de ondersteuningsvraag te complex is dan verwijzen zij door naar Segment B voor diagnose of Segment C voor zwaardere en complexe (jeugd)hulp.

De respondenten die werken bij de gemeente of het uitvoeringsorgaan DUO+ bewegen zich niet in het voorveld. Bij hen kloppen burgers aan, vaak via andere instanties, die aanspraak willen maken op een voorzieningen, zoals een bijstandsuitkering of WMO voorziening. Zij richten hun preventieve taak in door breed uit te vragen zodat problemen op andere levensgebieden ook zichtbaar worden. Het geven van voorlichting, het uitzetten van campagnes en het communiceren van informatie via de juiste (sociale) media kanalen is daarnaast een belangrijke preventieve taak die de gemeente verzorgt:

*We blijven de socials gebruiken, de lokale krant en alle andere uitingen vanuit de gemeente. We hebben nu van die billboards. Dat doen we om te laten weten wat er allemaal is. Maar ook aandacht voor onderwerpen. Bijvoorbeeld dat we mensen alert maken op ingrijpende levensgebeurtenissen. Als je gaat trouwen, of je krijgt kinderen, of je gaat scheiden, of je kind wordt meerderjarig, wees er alert op dat je financiële verandert en dat je op tijd om hulp vraagt. **Armoederegisseur***

De gemeente stuurt daarnaast specifieke preventieprogramma’s en projecten aan die gericht zijn rondom thema’s zoals Rookvrij Uithoorn en de Armoedenota. De uitvoering van de projecten en programma’s wordt gedaan in samenwerking met professionals van Uithoorn voor Elkaar of andere organisaties in het veld. Projecten gericht op jeugd zoals Vreedzaam in de wijk en Jongeren op Gezond Gewicht wordt uitgevoerd door Videt. De

wijkcoach van Participe is verbonden aan Activeer Jezelf (project vanuit Inkomen en Werk) en Welzijn op Recept. De Ouder- en Kindadviseur werkt mee aan de pilot Kinderarmoede en zorgt ervoor dat de voorzieningen, zoals bijzondere vergoedingen, aangevraagd worden door de bewoners die er recht op hebben.

Outreaching kan beter en vroegsignaleren kan eerder

*Ik zie hen [wijkcoaches, kind- en jongerencoaches] een beetje, ik weet niet of zij dat zo zien, als een soort voorposten, de voelhoorns van ons in de wijk. [...] Ik denk dat er nog steeds mensen zijn die toch een drempel hebben om naar de instantie te komen. Die moeten op andere manieren outreachend benaderd worden. Dan denk ik dus aan alle voelhoorns. Wij komen daar niet aan toe of zijn er niet mee bezig. **Maatschappelijk werker***

Een meer pro-actieve en outreachende aanpak zit er voor de individuele ondersteuners, zoals de maatschappelijk werker en clientondersteuner, niet in. Zij werken vanuit aanmeldingen en zijn afhankelijk van hun ‘outreachinge collega’s in het veld. Zij vullen hun uren in met ‘mensen die voor de deur staan.’ Voor de maatschappelijk werker geldt zelfs een wachtlijst. Respondenten geven aan voornamelijk ondersteuning te bieden aan inwoners die via formele kanalen, andere instanties of naaste professionals, bij hen terecht komen. Zelfs de wijkcoach geeft aan vooral haar tijd te besteden aan het bieden van ondersteuning die zij via aanmeldingen binnenkrijgt. Een groot deel van haar tijd besteedt zij aan de projecten zoals Activeer Jezelf en Welzijn op Recept / Gezondheid 2.0. Voor beide projecten zoekt zij passende plekken en activiteiten voor individuele bewoners op het gebied van sociale activering. Het past binnen haar brede takenpakket als netwerker, maar het zorgt er ook voor dat zij nauwelijks meer tijd heeft om pro-actief en outreachend te werk te gaan. Zij had graag meer aanwezig willen zijn in de wijk, het liefst met andere collega’s van Uithoorn voor Elkaar, maar de tijdinvestering voor de projecten belet haar om dit te kunnen doen. Het gebrek aan tijd is ook voor de Ouder- en Kindadviseur het obstakel om vaker aanwezig te zijn op de ‘vindplek’ van haar doelgroep, namelijk de school. Als zij op de basisscholen aanwezig is dan wordt zij voortdurend aangesproken met vragen van leerkrachten, interne begeleiders of ouders. Zij voelt de behoefte om vaker aanwezig zijn, maar heeft geen ruimte om dit te kunnen doen; het haalt nog meer werk op haar schouders. De mantelzorgmakelaar is afhankelijk van andere spelers die mantelzorgers herkennen en doorverwijzen. Volgens haar kan de vroegsignalering beter op de plekken waar mantelzorgers te vinden zijn, zoals daar waar de diagnoses uitgesproken worden of thuis. Door de juiste spelers zoals thuiszorgmedewerkers, hulpverleners en artsen beter te informeren hoopt zij het vroeg signaleren op de juiste plekken te verbeteren: ‘een foldertje

is niet genoeg.' De coördinator van het Maatjes voor Elkaar geeft aan in ideale zin vaker preventief te willen werken, maar dat de realiteit dit niet altijd toelaat:

Op het moment dat het aantal hulpvragen, dus de problemen toenemen, dan zie ik dat ook in mijn eigen agenda, dan blijft er te weinig tijd over om dat preventieve stuk echt goed neer te zetten en uit te bouwen en te organiseren. (..) Je zou bijna iemand alleen maar op het preventiestuk moeten zetten. Die dat echt continu aanwakkert en aanjaagt en zorgt dat dat ook blijft gebeuren, naast alle brandjes blussen. Coördinator Maatjes voor Elkaar

Meer professionals wijkgericht, of meer professionals in de wijk

Je ziet het nu, wij als backoffice moeten ineens frontoffice gaan doen, terwijl er dan helemaal geen backoffice is, maar eigenlijk moet je gewoon investeren in die frontoffice, dat sterk maken en het idee is dat er dan uiteindelijk ook minder mensen naar de backoffice gaan. Maatschappelijk werker

De theorie dat in het huidige sociale domein wijd wordt verspreid is dat de sociale basis versterkt wordt door onder andere professionals die zich in het sociaal weefsel bewegen en verbindingen tussen bewoners tot stand brengen zodat uiteindelijk minder inwoners doorstromen naar eerstelijns of duurdere zorg. Ofwel hoe sterker de frontlinie (nuldelijns), hoe minder backlinie (eerstelijns) nodig is. Uit de gesprekken rijst de vraag bij enkele respondenten op of de verdeling van de verschillende spelers in het Uithoorns preventieve veld wel goed verdeeld is. Er zijn in totaal 1,5 wijkcoaches op 30.000 bewoners wat volgens een aantal respondenten te weinig is om voldoende in de wijk aanwezig te kunnen zijn en outreachend te werk te gaan. Dit zou impliceren dat er, zoals de wijkcoach aangeeft 'meer geïnvesteerd moet worden in dit soort functies.' Een ander geluid, die zowel de wijkcoaches als enkele medewerkers van de gemeenten verwoorden, is dat meer professionals van Uithoorn voor Elkaar 'anders moeten werken' wat betekent 'meer de participatie moeten gaan aanjagen' door wijkgericht en vraaggericht te werken.

We zijn met heel veel werkers, maar de manier van werken moet anders. (..) Dus dat is ook een keuze die op een gegeven moment met elkaar moet gaan maken. Ik denk dat het werk wat ik doe met mijn collega samen gewoon minimaal is in verhouding tot de groep professionals die we nog meer hebben. Daar zou je nog eens kritisch naar kunnen kijken. Daarnaast denk ik dat het 'met elkaar er op afgaan' veel beter zou kunnen en meer zou kunnen opleveren. Wijkcoach

Van ons wordt nu gevraagd om op zoek te gaan in de wijk om mensen te verbinden, maar dan moet ik de deur sluiten voor mensen die bij ons aan de deur kloppen om geholpen te worden en daarna eventueel verbonden te worden. Een beetje kort door de bocht 'het nieuwe werken' wordt van ons gevraagd en daar moeten we ook wat mee met elkaar. Tegelijkertijd, het bestaande werk vraagt ook heel veel tijd en energie en extra middelen zijn er niet voor. Ik vind zelf, als je wijkcoaches belangrijk vindt, zou je in elke wijk een coach moeten hebben. Maatschappelijk werker

5 Collectivering

Een verwachting van de decentralisaties is dat er meer preventief en collectief (goedkoop) gewerkt zou gaan worden om meer tegemoet te komen aan hulpvragen van inwoners. Collectief werken heeft niet alleen een financieel motief, maar versterkt naar verwachting ook het sociaal weefsel van gemeenten doordat verbindingen tussen bewoners door collectief te werken tot stand worden gebracht. Een collectieve benaderingswijze vertaalt zich in het faciliteren van activiteiten voor en van bewoners, het verbinden van inwoners met dezelfde hulpvraag en het samenwerken met informele personen en partijen. Aan professionals van Uithoorn van Elkaar is gevraagd hoe zij dat doen en waar het beter kan.

Vooraf groepsactiviteiten

Naast het bieden van laagdrempelige individuele ondersteuning geven de meeste professionals van Uithoorn voor Elkaar collectieve ondersteuning in de vorm van het organiseren van groepsactiviteiten. In de meeste gevallen zijn bijeenkomsten gericht op een specifieke doelgroep met een bepaald doel. Het maatschappelijk werk verzorgt lotgenotengroepen onder andere over echtscheidingen of assertiviteitstrainingen. De mantelzorgmakelaar verzorgt het Mantelzorg café en gesprekgroepen rondom thema's zoals bijvoorbeeld Rouw en Verlies of het Mantelzorgcafé. De coördinator Maatjes voor Elkaar verzorgt het Financieel café. De clientondersteuner werkt uitsluitend individueel, maar heeft collega's van MEE die groepsactiviteiten aanbieden, zoals Grip op de Knip of vriendschap en relatie- trainingen. De Ouder- en Kindadviseur organiseert activiteiten voor verschillende leeftijdscategorieën over echtscheidingsgroepen, of verzorgt sociale vaardigheidstrainingen en de training Girl Power; dit zijn activiteiten voor kwetsbare meiden over thema's zoals vriendschap en vertrouwen. De jeugdwerkers werken uitsluitend groepsgericht. Soms verzorgen zij activiteiten voor specifieke doelgroepen zoals Club Aut (een project voor autistische kinderen) of Club Extra (een project voor kinderen met gedragsproblematiek). Videt organiseert ook algemene interventies voor alle kinderen, zoals huiswerkclubs, de avondvierdaagse en schoolvoetbaltoernooien. Speciaal voor de kinderen in Europarei organiseren zij elke woensdagmiddag het sport Instuif midden in de wijk. De wijkcoach is ook minder gericht op specifieke doelgroepen. Zij verzorgt een vast aanbod in het wijkcentrum de Bilderdijkhof en werkt voornamelijk vraaggericht. Zo heeft zij samen met het sociaal naaiatelier een zomeractiviteit voor kinderen georganiseerd 'die tussen wal en schip raakten'. Een ander voorbeeld is de wandelgroep. Omdat de wijkcoach veel aanmeldingen kreeg vanuit de GGZ hoek (via Activeer Jezelf) en het aan laagdrempelige voorzieningen voor deze doelgroep in Uithoorn ontbreekt is er nu een

zeer populaire wandelgroep ontstaan waarvan de wijkcoach hoopt dat deze toegankelijk wordt voor alle inwoners:

Daar [de wandelgroep] kan best een andere groep bij aanhaken, mits we dat goed organiseren, zodat mensen zich ook een beetje geïntegreerd voelen in een soort van reguliere activiteit. Want anders wandel je straks met autisten. Dat moet je allemaal niet willen, denk ik. Tenminste, dat is niet mijn manier van werken. Wijkcoach

Uit de interviews komt geen duidelijk beeld naar voren in hoeverre er vraag- of aanbodgericht wordt gewerkt. De wijkcoach werkt naar eigen zeggen uitsluitend vraaggericht; een enorme omslag in vergelijking toen zij twaalf jaar geleden als sociaal cultureel werker begon. Of de werkwijze van de wijkcoach uitzonderlijk is of breed gedragen is niet helder. Twee medewerkers van de gemeenten hebben de indruk dat de professionals van Uithoorn voor Elkaar nog te veel aanbodgericht zijn en minder werken vanuit behoefte van inwoners.

De vraag is: die activiteiten die ze dan doen, doen ze die omdat ze die toevallig in hun programma hebben zitten? (...) omdat ze een docent hebben en dan zetten ze die gewoon op de kalender? Of is dat ook omdat ze merken dat in Uithoorn dat een heel groot probleem is? Ik heb de indruk dat het vooral zo is dat ze aanbieden wat ze hebben. Beleidsmedewerker Sociaal Domein

Verbinden gaat lastig, wel doorverwijzen en het sociale systeem betrekken

Het is niet zo dat wij twee cliënten die bijvoorbeeld een wandelmaatje zoeken meteen aan elkaar koppelen. Ik moet ook eerlijk zeggen: dat zou ik op zich wel doen hoor, het is niet dat ik dat niet zou willen of dat ik daar risico's in zie, maar het is meer dat dat niet tegelijkertijd komt. Clientondersteuner

Professionals van Uithoorn voor Elkaar geven aan niet expliciet bezig te zijn met het verbinden van inwoners met dezelfde hulpvraag. De professionals die het maatjesproject begeleidt heeft pogingen gedaan om verbindingen tussen gelijkwaardige relaties tot stand te brengen. In een uitzonderlijk geval, twee oudere dames die beide behoefte hadden aan contact, is dit gelukt. De praktijk laat dit meestal niet toe. Bij haar melden mensen met een hulpbehoefte of bewoners die hulp bieden aan. Soms blijft het contact bestaan ook als zij de begeleiding heeft afgesloten. Als personen behoefte hebben aan een activiteit dan verwijst zij meestal door naar de wijkcoach. Dit geldt ook voor andere

professionals. De meeste respondenten geven aan cliënten 'warm' door te verwijzen naar bestaande collectieve activiteiten van formele of informele spelers.

We zijn nog aan het proberen of dat gaat lukken, om bewoners bij elkaar te brengen. Je merkt vaker, als je echt op gelijkwaardig contact gaat, dat je dan toch richting een groep gaat doorverwijzen. Dus inderdaad naar een wandelclub, naar een buurthuis, waar ze andere mensen kunnen ontmoeten die in dezelfde situatie zitten. Coördinator Maatjes voor Elkaar

Uit de interviews blijkt dat de professionals van Uithoorn voor Elkaar in de afgelopen jaren steeds collectiever te werk zijn gegaan. Het is, volgens één van de respondenten 'minder individueel dan ooit geweest'. Ten eerste wordt het sociaal systeem waar mogelijk betrokken bij de individuele ondersteuning. Hierbij worden verbindingen rondom een bewoners versterkt. Dit gaat niet altijd gemakkelijk. Eén van de beleidsadviseurs voegt eraan toe dat het lastig is omdat 'de meest kwetsbare mensen ook een kwetsbaar netwerk hebben.' Uit de interviews komt ten tweede het beeld naar voren dat de intensieve samenwerking van professionals van Uithoorn voor Elkaar ervoor zorgt dat er steeds vaker bewoners worden doorverwezen naar collectieve activiteiten van collega's. De wijkcoach ziet dan ook dat haar collega's een steeds collectieve benaderingswijze hanteren en merkt daarbij op dat 'de kanteling gaande is', maar dat er nog een uitdaging voor hulpverleners is om 'los te laten en mensen in hun kracht te zetten door anderen te laten helpen.' Ook enkele medewerkers van de gemeente merken op dat er mogelijk nog meer kansen liggen om collectiever te gaan werken. Sommige individuele ondersteuners zien ook meer mogelijkheden, maar geven ook een grens aan:

Als je alleen maar naar het collectief gaat, dan mis je volgens mij juist alles wat wij nu wel doen: het breed uitvragen. [...] Dus ik zou inderdaad zeggen: het moet een soort én én verhaal worden. Waarbij je inderdaad als individueel professional erg bewust moet zijn dat je niet alles zelf gaat oplossen. Clientondersteuner

Het 'echte' collectieve werk zoals het stimuleren van netwerkinitiatieven of het ondersteunen van bewonersgroepen is, als het niet in het takenpakket zit, voor de meeste professionals niet haalbaar. De maatschappelijk werker benadrukt het verschil tussen twee beroepsgroepen die beide een andere functie hebben:

Je kunt van een maatschappelijk werker geen sociaal werker maken. Natuurlijk doen we aan groepswork en werken we systeemgericht, maar niet collectief en outreachend. Maatschappelijk werker

Informele verbindingen met informele spelers

De meeste professionals werken met vrijwilligers. De professionals van Videt en Participe organiseren collectieve activiteiten vaak met hulp van actieve bewoners. De professional die intensief samenwerkt met 'maatjes' geeft hierbij aan dat het belangrijk is goed de grenzen te bewaren en ervoor te zorgen dat de zorg niet te belastend wordt. De professionals die met vrijwilligers werken benadrukken dat professionals nodig zijn om hen te ondersteunen. De maatschappelijk werker geeft aan dat zij steeds vaker werken met het principe 'wederkerigheid' waarbij cliënten worden gevraagd zich maatschappelijk actief in te zetten. 'Vrijwilligerswerk kan voor zinvolle dagbesteding' zorgen, maar je moet er volgens hem ook mee uitkijken.

De meeste professionals die bewoners kennen die zich als vrijwilliger in willen zetten kloppen bij de wijkcoach aan. Zij werft de vrijwilligers, 'verbindt' en zoekt naar een geschikte plek, of werft vrijwilligers voor een functie. Vanuit het project Activeer jezelf zoekt zij naar werkervaringsplekken zoals de zorgboerderij of het sociaal atelier. Zij merkt hierbij op dat de zoektocht naar plekken voor mensen die niet naar een reguliere baan doorgestroomd kunnen worden minimaal is.

Je bent continu aan het lobbyen. Het sociaal naaiatelier is natuurlijk een fantastische start en er is een kinderboerderijtje. Maar als je niet van naaien en dieren houdt, dan is de spoeing natuurlijk al dun. Wijkcoach

Professionals van Uithoorn voor Elkaar hebben allemaal wel enkele lijntjes naar informele partijen die voor hun werk van belang zijn. Sommige professionals werken er intensief mee samen, bij anderen bestaat het contact met name uit doorverwijzen. Eén van de respondenten geeft aan dat ze alle partijen wel in zicht heeft, maar dat het aantal klein is: 'Uithoorn kent nu eenmaal niet zo'n groot verenigingsleven.' Enkele informele partijen in Uithoorn zijn erg actief en daar zijn de lijntjes dan ook kort mee. De meeste respondenten benoemen partijen zoals de Voedselbank, kerken, vluchtelingenwerk en ervaringscoaches van Stichting Brijder. Sommige professionals kennen de organisaties goed aangezien ze samen in een pand werken. De contacten met informele partijen lijken vooralsnog informeel. Volgens enkele respondenten is de samenwerking met informele partijen een volgende stap:

Wat mij betreft zouden veel meer partijen betrokken moeten worden. We zijn begonnen met formeel, maar de bedoeling is dat we informeel erbij trekken, dat we die schil groter maken. Tot heden heb ik daar nog niet het idee van dat dat gebeurd is. Mantelzorgmakelaar

6 Integraal werken

Eén van de doelen van de decentralisaties is om meer integraal en interdisciplinair te werken. Het idee is om in samenhang en domein overstijgende laagdrempelige ondersteuning te bieden aan inwoners in de wijk, dichtbij en ter preventie van problematiek. Integraal werken kent vele vormen en heeft meerdere doelen. Organisatorisch gezien wordt verkokering en versnippering tegengegaan. Op inhoudelijk vlak zorgt integraal werken voor een brede en diverse blik op casussen waardoor bewoners beter geholpen kunnen worden. Aan respondenten is gevraagd hoe zij de samenwerking integraal vormgeven en wat nodig is dit te verbeteren.

Er is sprake van ontschotting, samenwerking te vrijblijvend

Ik denk dat we op het punt zijn dat we heel goed van elkaar weten wie wat levert en wie wat kan. Dat er vanuit het loket ook sneller dan voorheen doorverwezen wordt, sneller dan voorheen duidelijk is wie waar moet zijn. Maatschappelijk werker

Uit de interviews blijkt dat de professionals van Uithoorn van Elkaar elkaar goed weten te vinden. De lijnen zijn kort en het contact intensief. Professionals werken onderling samen met collega's die zich binnen hun werkerterrein begeven. Over het algemeen ontstaat het beeld dat de ontwikkeling van het werken binnen afzonderlijke organisaties naar een gezamenlijk netwerkverband voor iedere respondent een groot succes is gebleken omdat de schotten tussen de organisaties zijn afgebroken. Uit de gesprekken blijkt dat professionals regelmatig samenwerken rondom casussen, dat 'ieder dan zijn stukje verantwoordelijkheid draagt' en dat inwoners sinds het bestaan van het orgaan 'niet meer hoeven te gaan shoppen.' Als bewoners eenmaal contact hebben met iemand van Uithoorn voor Elkaar dan worden zij integraal opgepakt, in die zin dat de deuren van de vijf organisaties open staan zonder dan bewoners nog 'van kastjes naar muur' doorverwezen worden.

Het enthousiasme over Uithoorn van Elkaar is unaniem, alsook het geluid dat de samenwerking beter en structureler kan. Respondenten geven aan dat het momenteel nog te 'vrijblijvend', 'rommeling' en 'incidenteel' zou zijn. Een veelgehoord geluid is dat de maandelijkse vergaderingen te vrijblijvend zouden zijn. Professionals zeggen te gemakkelijk af. De samenwerking rondom casussen is incidenteel en willekeurig.

Professionals nemen contact op met een collega als de situatie daarom vraagt. Enerzijds bestaat er het risico dat casussen niet worden gedeeld. Een aantal respondenten vermoedt dat dit regelmatig gebeurt. Een ander risico van incidentele samenwerking rondom casussen is dat de ingezette expertise afhankelijk is van de kennis en het netwerk van degene die de casus binnenkrijgt. Professionals geven aan dat hier nog winst te behalen is.

Ik zie bijvoorbeeld weinig verwijzingen van mensen die in het loket geweest zijn en dan naar Mantelzorg & Meer doorverwezen zijn. Terwijl ik denk, dan zien we het dus blijkbaar nog niet hetzelfde. Dan bekijkt iedereen het waarschijnlijk nog vanuit zijn eigen organisatie. Niet bewust, maar we kijken toch nog niet allemaal breed genoeg. Mantelzorgmakelaar

Professionals van Uithoorn voor Elkaar zijn het erover eens dat de eerste belangrijke stappen naar een intensievere samenwerking zijn gezet, maar scheppen ook het beeld dat de vijf afzonderlijke moederorganisaties bepalend zijn. Dit zou een belemmering vormen naar een volgende stap van integrale samenwerking. De vijf organisaties werken allemaal met andere systemen en kennen hun eigen besturen, management, financieringsmodellen en belangen. De aparte registratiesystemen en de privacy wetgeving zorgt ervoor dat casussen minder makkelijk gedeeld kunnen worden.

Minder afzonderlijk, meer zichtbaarheid en betere coördinatie

Bij professionals van Uithoorn voor Elkaar heerst duidelijk de behoefte aan meer contact en intensievere samenwerking. Zij geven allemaal hetzelfde beeld: 'we zijn goed op weg, maar het kan beter.' Uit de interviews komen enkele suggesties naar voren die licht zouden kunnen schijnen op de toekomst of op de stappen die mogelijk gezet zouden kunnen worden om de samenwerking te verbeteren.

De meeste professional geven aan dat de structurele overleggen vaker en minder vrijblijvend moeten. Een aantal van hen vindt daarbij dat casussen minder incidenteel opgepakt moeten worden en dat er gezocht moet worden naar een manier om casussen vaker gezamenlijk op te pakken. Een idee dat voorbij komt is dat professionals in wisselende duo's of trio's casussen bespreken en uitzetten naar andere collega's. Een ander ziet een gelijksoortig 'soort aanmeldoverleg' voor zich waarbij meerdere professionals een aangemelde casus behandelen. De wijkcoach vermoedt dat er vaker collectief gewerkt gaat worden als casussen interdisciplinair worden opgepakt:

Als je met elkaar echt meer preventief wil gaan werken, dan zul je veel meer met elkaar moeten leren dat de invalshoek van iemand anders ook mensen kan helpen. Als je meer

casussen deelt, zie je ook meer collectief ontstaan. Of dat je zegt: “We hebben nu al vier keer zo’n casus gehad, het wordt misschien tijd dat we een groep gaan starten en wie kan dat het beste doen?” **Wijkcoach**

Alle professionals zien uit naar het nieuwe multifunctionele gebouw waar de verschillende partijen gezamenlijk in komen te werken. Nu zitten sommige nog op kantoor. Soms zelfs in een andere gemeente dan Uithoorn omdat daar de moederorganisatie gehuisvest is. Door elkaar in het dagelijks werk vaker te gaan zien zal de samenwerking volgens vele intensiever worden. De verwachting is dat zij door het delen van een kantoor elkaar beter gaan leren kennen. Een belangrijke ontwikkeling want om de juiste collega’s te betrekken bij een casus moet je volgens de clientondersteuner niet alleen elkaars expertise kennen maar ook de persoonlijkheidskenmerken en houding.

We hebben het wel vaker over die expertises, maar soms is het juist de houding naar iemand [cliënt] toe die daar dan veel opener van wordt of juist heel erg gesloten van wordt. (...) Dan moet je elkaar heel goed kennen en daar moeten we nog een paar stappen voor zetten.’ **Clientondersteuner**

Professionals zouden daarnaast graag willen zien dan Uithoorn voor Elkaar zichtbaarder wordt en dat de professionals meer naar elkaar toe bewegen. Het blijft nu nog, zoals een respondent zegt, ‘binnen de kokers van de organisaties met de vlag van Uithoorn voor Elkaar.’ De jongerenwerker/wijkcoach zou graag haar collega’s vaker willen zien op evenementen in de buurt zodat niet alleen het promotie materiaal van Uithoorn van Elkaar op tafel ligt. Naast externe uniformiteit is er ook behoefte aan een betere interne afstemming:

Als ik zie wat er nu gebeurt, is dat er best wel wat wordt gedaan, maar de communicatie daaromtrent is miniem. (...) Dat kan gewoon veel beter. En dat hoeft niet op individueel niveau, maar wel: wie doet wat? Waar zijn we voor? Een soort van intern smoelenboek? **Jeugwerker Videt**

Aansluitend op de behoefte aan een beter uniformiteit in de communicatie bestaat de behoefte aan ‘sturing’, ‘coördinatie’ en ‘leiding.’ Een aantal respondenten geven aan dat een voorzitter, procesbegeleider of leidinggevende de vrijblijvendheid van de samenwerking weg kan halen. Het mag dus directiever, ‘van bovenaf aangestuurd’ en bepaald worden ‘ook tegen de mensen die de hakken in het zand zetten.’ Sommige respondenten zien, zowel professionals als beleidsmedewerkers, hier een duidelijkere rol voor de gemeente voor zich.

Afstemming met gemeente; eigenaarschap en randvoorwaarden

Naast de suggesties die respondenten doen om tot een intensievere samenwerking te komen, zijn er andere kwesties die betrekking hebben op bestuurlijke vraagstukken en zich op gemeentelijk niveau afspelen. Zo wordt er de behoefte uitgesproken, zowel door professionals in de uitvoering als de medewerkers van de gemeente, dat er een betere afstemming moeten komen tussen Uithoorn voor Elkaar en de gemeente als opdrachtgever.

De respondenten geven aan dat om nieuwe stappen te zetten in de ontwikkeling van een integrale aanpak tussen organisaties van Uithoorn voor Elkaar betere sturing nodig is. Dat zal beginnen bij een duidelijke visie. Uit de interviews ontstaat het beeld dat de opdracht en visie vanuit de gemeente ‘als opdrachtgever’ voor professionals ‘als opdrachtnemer’ te onduidelijk is. Zo geeft de maatschappelijk werker aan dat het ‘nieuwe werken’ geen duidelijk opdracht is. Hij ervaart het als een ‘soort dualiteit.’ Er is volgens hem wel een opdracht, maar geen antwoord hoe de huidige manier van werken dan vormgegeven moet worden. De participatiemakelaar filosofeert hard op over het idee dat Uithoorn voor Elkaar misschien een aanstuurder moet worden in het welzijnslandschap en geen uitvoerder. Uithoorn voor Elkaar zou er volgens hem op moeten toezien dat de medewerkers vanuit dezelfde basiscompetenties werken om de sociale basis te versterken. Ook de beleidsadviseur vindt dat de gemeente aan zet is om de professionals van Uithoorn voor Elkaar een stap in de juiste richting op te duwen. De beleidsadviseur geeft hierbij wel aan dat de gemeente hiervoor input en deskundigheid van de professionals nodig heeft. Zij doet hierbij een beroep op professionele eigenaarschap:

Ik vind ook dat daar door de gemeente eigenlijk niet goed op gestuurd is de afgelopen drie jaar. Zij zijn ook een beetje zoekende. Mijn indruk is dat ze alleen maar aan de gemeente vragen: wat moeten we doen? Terwijl ik eigenlijk meer andersom zoiets zou willen zien: “Wat zien jullie en wat is nodig?” **Beleidsmedewerker Sociaal Domein**

Naast een betere afstemming rondom een visie en opdracht van Uithoorn voor Elkaar kan de communicatie op dagelijks niveau volgens enkele respondenten ook verbeterd worden. Eén van de respondenten geeft voorbeelden waaruit blijkt dat de gemeente besluiten maakt of stappen ze die volgens hem achteraf gezien vaak begrijpelijk zijn, maar vooraf niet duidelijk worden gecommuniceerd.

Uit de interviews komt het beeld naar voren dat de schotten tussen professionals van Uithoorn voor Elkaar en professionele uitvoerders van de gemeente nog wel relatief hoog

zijn. De mantelzorgmakelaar merkt geen gemakkelijke doorgang bij de WMO consulenten en de participatiemakelaar zou vanuit de gemeente structureler af willen stemmen met de wijkcoaches rondom het burgerinitiatief zodat zij een gezamenlijke en gelijke werkwijze hanteren. Binnen de gemeente zijn de schotten tussen de domeinen nog aanwezig:

Het lastige is natuurlijk ook wel, dat we nog steeds erg verkokerd werken, in die zin dat iedereen zijn specialisme heeft. Daardoor heb je natuurlijk vanuit de andere domeinen minder kennis. Dus de klantmanager participatiewet heeft bijvoorbeeld van de Wmo of van jeugd vaak onvoldoende kennis om dat goed mee te kunnen nemen in de beoordeling.

Adviseur Sociaal Domein

Naast een betere afstemming en samenwerking op gemeentelijk niveau zijn er enkele randvoorwaarden aan het licht gekomen die nodig zijn willen professionals in de uitvoering meer preventief kunnen werken. Enerzijds wordt er het beeld geschapen dat professionals van Uithoorn voor Elkaar in hun dagelijks werk veel ruimte krijgen om hun werk naar eigen inzicht in te zetten. Anderzijds zijn er belemmeringen die het moeilijk maken om die preventieve taak ook waar te kunnen maken. Zo zijn er een aantal losstaande concrete obstakels genoemd, zoals een intensieve registratieplicht, de AVG wetgeving, de verschillende organisatiesystemen en belangen van de afzonderlijke organisaties, de bureaucratische obstakels bij het aanvragen van evenementenvergunningen of opschaling van zorg. Verreweg bij de meeste respondenten, ook de medewerkers van de gemeente en DUO+, geldt het welbekende dilemma dat zij een gebrek hebben aan tijd. Sommige geven aan 'steeds meer moeten doen in steeds minder tijd.'

Eigenlijk is de visie helder want die hebben we vorig jaar ontwikkeld (zie Koersplan Sociaal Domein), maar nu moeten we het nog goed communiceren en ook de randvoorwaarden scheppen voor Uithoorn voor Elkaar om dat (preventief werken) überhaupt te kunnen doen.

Beleidsmedewerker Sociaal Domein

7 Conclusie en aanbevelingen

Gemeenten worstelen met de vraag hoe de sociale basis te versterken zodat de samenleving vitaler wordt en duurdere zorg en andere overheidskosten kunnen worden vermeden. In Uithoorn zijn professionals van Uithoorn voor Elkaar verantwoordelijk voor de uitvoering van een werkend preventief voorveld. Om de praktijk in de gemeente Uithoorn in kaart te brengen hebben we 13 personen geïnterviewd: acht professionals van Uithoorn voor Elkaar en vijf medewerkers van de gemeente en uitvoeringsorganisatie DUO+.

De sociale basis

De professionals zijn enigszins kritisch op de sociale cohesie in Uithoorn. Zij missen een dorpsaanhouding en sommigen benadrukken dat de gemeente een stads karakter heeft met stadse problematieken. De literatuur laat zien dat er voor- en nadelen tussen stadse en meer dorpsaanhoudingen zijn. Het gaat er vooral om dat de structureren en aanpakken afgestemd worden op de inwoners.

Volgens de professionals zijn er in Uithoorn veel activiteiten en voorzieningen, maar ontbreekt het aan overzicht, ook voor de professionals zelf. Daarnaast worden niet alle hulpbehoevende groepen bewoners bereikt. De gemeente is klein, heeft beperkte middelen en moet natuurlijk keuzes maken waarin men wil investeren. Hierbij kan men in een aantal gevallen ook kijken wat de omliggende gemeenten bieden en met hen samenwerken. De statushouder wil bijvoorbeeld voor een cursus misschien wel reizen naar een andere gemeente.

Integraal en preventief werken

In het preventieve voorveld van Uithoorn is het druk in de backlinie en de meeste tijd gaat uit naar het bieden van laagdrempelige individuele ondersteuning. Uit de gesprekken met de professionals blijkt dat een outreachende, pro-actieve en collectievere aanpak nog minimaal is. Daar lijkt Uithoorn niet alleen in te staan. Zo blijkt uit een peiling van Movisie (Arum et al., 2020) onder 212 gemeenten met sociale wijkteams dat de meerderheid (59%) aangeeft nog onvoldoende aan preventie of vroeg signalering toe te komen, als ook het outreachend werken (52%) en het door ontwikkelen van individueel naar collectieve voorzieningen (51%).

Er zijn wel duidelijk stappen gezet om integraal te werken. Men weet elkaar goed te vinden, de lijnen zijn kort en het contact is intensief. Er is echter – zoals wij ook in andere gemeenten opmerken – ook een unaniem geluid dat de samenwerking beter en structureler kan. Bij het verbeteren van Uithoorn voor Elkaar kijkt men in eerste instantie naar zichzelf (bv. om elkaar vaker op te zoeken), maar verwijst ook naar de organisatie en gemeente. Uit de literatuur blijkt dat belangrijke randvoorwaarden om preventief te kunnen werken naast tijd en ruimte goed leiderschap, een goede infrastructuur, combinatie van generalistische kennis en specialistische kennis en interdisciplinaire samenwerking zijn (Krassenberg 2015). Zoals wij in onze literatuurstudie concluderen “De juiste mix van factoren moet dus aanwezig zijn. Zonder deze mix wordt het voor sociale (wijk)teams moeilijk om preventief (en kostenbesparend) te werken, hoe hard men zich ook inzet en hoe hoog de kwaliteit bij de individuele teamleden is.”

Tot slot

Al met al komt een beeld uit de interviews naar voren van zeer betrokken professionals en een gemeente die veel doet en in gang heeft gezet, maar waar er nog de nodige ruimte voor verbetering is. Bij de professionals om bijvoorbeeld nog meer integraal te werken en elkaar te leren kennen. Bij de gemeente om meer duidelijkheid te verschaffen, indien mogelijk de toegang tot voorzieningen te vergroten en mogelijk nog meer in te zetten op de frontlinie van preventie waar het nog relatief rustig is. Hiermee lijkt Uithoorn op de meeste gemeentes in Nederland waar er volop goede bedoelingen en initiatieven zijn, maar er ook nog volop knelpunten zijn (Kromhout, Echteld en Feijten 2020). Men lijkt dus op de goede weg, maar is er nog niet. Dit sluit ook aan op de hoofdboodschap van onze aanvullende literatuurstudie (De Lange en Rözer 2021) waaruit naar voren komt dat de inzet op preventie een lange adem en constante bijsturing vereist.

Literatuur

Arum S. van, R. Broekroelofs en H. van Xanten (2020) Sociale (wijk)teams: vijf jaar later. Movisie.

Berg J.J., S. Naafs en M. Provoost (2017) 'Vinexmensen.' Vinexwijken vandaag en verder

Coleman, J. (1990). Foundations of social theory. Cambridge en Londen: Harvard University Press.
de Lange M. en J. Rözer (2021) De waarde van preventie in een veranderend sociaal domein. Een quickscan van de literatuur. Hogeschool van Amsterdam.

Delhey, J. en K. Newton (2005). Predicting cross-national levels of social trust: global pattern or Nordic exceptionalism? *European Sociological Review*, 21(4): 311–327.

Engbersen, R. & A. Sprinkhuizen (in press). Fundamenteel anders? Een herbeziening op de sociale basis.

Engbersen, R. & A. Sprinkhuizen (1998). De noodzaak van investeringen in de sociale infrastructuur. Staatscourant.
Erickson, B.H. (1996). Culture, Class, and Connections. *American Journal of Sociology*, 102, 217–251.

Flap, H. en B. Volker (2004). *Creation and returns of social capital. A new research program*. Londen: Routledge.

Han Lörzing Wiebke Klemm Miranda van Leeuwen Suus Soekimin (2006). *vinex! een morfologische verkenning*. Den Haag: Ruimtelijk Planbureau.

Iglic, H., J. Rözer en B. Volker (2020). Economic crisis and social capital in European societies: The role of politics in understanding short-term changes in social capital. *European Societies*, DOI: 10.1080/14616696.2020.1765406.

Otero, G., Volker, B., Rözer, J. (2020). Open but segregated? Class divisions and the network structure of social capital in Chile. *Social Forces*, soab005.

Krassenberg A. (2015) *Randvoorwaarden preventief en omgevingsgericht werken*. Groningen: Hanzehogeschool Kenniscentra

Kromhout, M., Echtelt, P. van, en Feijten, P. (2020). 'Sociaal domein op koers?' De verwachtingen van vijf jaar decentraal beleid. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Moerbeek, H.H.S. (2001). *Friends and foes in the occupational career: The influence of sweet and sour social capital on the labour Market*. Nijmegen: ICS dissertation series.

Pettigrew, T.F., Tropp, L.R., 2006. A meta-analytic test of intergroup contact theory. *Journal of Personality and Social Psychology* 90, 751–783.

Roose R. M. Spierts en M. Hoijsink (2020). *Wat is sociaal werk in de huidige tijd? In: Professionalisering van sociaal werk*, p. 23-35. Uitgeverij Coutinho.

Rothstein, B. (2011). *The quality of government: Corruption, social trust, and inequality in international perspective*. Chicago: The University of Chicago press.

Stadelmann-Steffen I. (2011) Social Volunteering in Welfare States: Where Crowding Out Should Occur. *Political Studies*: 59(1).p. 135-155

Stepney P. (2014) Prevention in social work: the final frontier? *Critical and Radical Social Work* 2(3), p 305-320.

Tajfal, H. en J.C. Turner (1979). *An integrative theory of intergroup conflict*. In W. G. Austin & S. Worchel (Eds.), *The social psychology of intergroup relations* (pp. 33-47). Monterey, California: Brooks & Cole.

Ultee, W., W. Arts & H. Flap (1996). *Sociologie. Vragen uitspraken en bevindingen*. Groningen: Wolters-Noordhoff.

Van Pelt M. & L. Repetur (2018). De sociale basis: terug van weggeweest. Een startnotitie: Movisie.

Veldboer, L. (2018). *De stad als setting van sociaal werk: werken aan het zwakste belang in een stad uit balans*. Hogeschool van Amsterdam, Lectoraat Stedelijk Sociaal Werken.

Welschen, S., Hoijsink, M., Von Meyenfeldt, L., Lucas, P., Rijnders, J., Veldboer, L. (2019). *Toegankelijkheid in divers perspectief*. Hogeschool van Amsterdam, Lectoraat Stedelijk Sociaal Werken.

